

ОСОБЛИВОСТІ УЧАСТІ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ У ЗЛИТТІ ТА ПРИЄДНАННІ

© Михальчишин Н.Л., 2010

Розглянуто підходи до трактування понять «злиття», «приєднання», їх видів. Встановлено відмінні ознаки участі суб'єктів господарювання у злитті та приєднанні. Наведено кількісну і якісну характеристики злиття та приєднання в Україні, зокрема, визначено ринки, на яких за аналізований період здійснювались злиття та приєднання, розглянуто мету, з якою суб'єкти господарювання брали участь у злитті чи приєднанні, визначено кількісні співвідношення дозволів, наданих на концентрацію.

The approaches to understanding the concepts of «merger», «join» their species. The different features of the participation of businesses in a merger, which contrasted to signs of participation in joining. The quantitative and qualitative characteristics of merger and join in Ukraine, in particular, defines markets in which the analyzed period were carried out merger and join are considered the purpose for which the entities involved in the merge or join, set quantitative ratio permits granted for merger .

Постановка проблеми. В умовах розвитку економічних відносин між суб'єктами господарювання часто постає проблема виживання на певному ринку, посилення свого ринкового становища. Ці проблеми суб'єкти господарювання можуть вирішувати завдяки реорганізації, до способів якої належить злиття та приєднання, обрання яких насамперед залежить від ринкових позицій майбутніх учасників злиття та приєднання. У разі стійкості та привабливості ринкового становища і наявності партнера суб'єкти господарювання можуть стати учасниками злиття. В іншому разі підприємство, володіючи певною виробничою чи іншою привабливістю, може стати об'єктом приєднання до потужнішого учасника ринкових відносин і тим самим продовжити своє існування, хоча і в реорганізованому вигляді. За таких умов важливо розрізняти особливості участі суб'єктів господарювання у злитті та приєднанні, оскільки за різних способів реорганізації виникатимуть різні економічні та правові наслідки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема злиття та приєднання не є новою для широкого кола науковців, зокрема тих, хто досліджує процеси економічної концентрації. Зокрема, злиття та приєднання, як види трансформації, досліджувались Івановим Ю.В., як форма утворення конгломератів – Рудик Н.Б., з точки зору правового регулювання – Щербаковою Н.В. та Вінник О.М., в межах державного контролю над концентрацією суб'єктів господарювання в Україні – Костусевим О.О., досліджуючи еволюцію процесу концентрації капіталу – Герасименко А.Г. Однак, незважаючи на зазначене, існує підміна понять злиття та приєднання, що викликано нечіткою врегульованістю на законодавчому рівні та відмінностями у трактуваннях вітчизняних та закордонних дослідників, оскільки за кордоном переважно використовуються терміни злиття та поглинання, а в Україні, згідно з чинним законодавством, – злиття та приєднання.

Формулювання цілей статті. Зважаючи на вищевикладене, предметом дослідження у роботі обрано розмежування понять злиття та приєднання, ґрунтуючись на положеннях чинного законодавства, особливостях участі суб'єктів господарювання у злитті та приєднанні, кількісному та якісному аналізі злиття та приєднання в національній економіці.

Виклад основного матеріалу. Досліджуючи питання участі суб'єктів господарювання у процесах злиття та приєднання більшість дослідників надають увагу як економічній, так і правовій складовій, оскільки злиття та приєднання, з одного боку, вважається способом реорганізації, визначеним у чинному законодавстві, а з іншого, – це способи зовнішнього розвитку компаній, які дають можливість суб'єктам господарювання вирішити багато економічних проблем.

Так, на думку юристів-практиків [12], у широкому розумінні злиття – це процес, результатом якого є формальний чи неформальний перехід контролю над компанією (компаніями) від однієї особи (групи осіб) до іншої особи (групи осіб). У вузькому розумінні злиття – це процес реорганізації, внаслідок якого до нової компанії переходять усі права та обов'язки однієї чи більше компаній, діяльність яких у результаті припиняється. Як зазначає російський дослідник трансформації бізнесу Іванов Ю.В. [7, с. 16], злиття та

приєднання підприємств об'єднуються єдиним поняттям – з'єднання підприємств. При цьому наголошується на юридичній протилежності цих двох процесів, оскільки злиття підприємств – це ситуація, за якої два чи кілька підприємств зупиняють свою діяльність з переданням своїх прав та обов'язків новоствореному підприємству і при цьому склад юридичних осіб повністю оновлюється. Натомість приєднання – це ситуація, за якої одне або кілька підприємств зупиняють свою діяльність з переданням усіх прав та обов'язків існуючому підприємству, при цьому склад юридичних осіб скорочується.

В економічній теорії, як правило, виділяють види злиття, а не приєднання, хоча аналізуючи практику здійснення злиття та приєднання в Україні за даними Антимонопольного комітету України (далі – АМКУ) щодо надання дозволів на концентрацію (відповідно до інформації, поданої на офіційному сайті АМКУ [10]), переважна більшість визначених в теорії видів злиття розповсюджується і на приєднання. Так, теорія поділяє злиття на три види: горизонтальні, вертикальні та конгломеративні. Злиття двох конкурентів вважається горизонтальним злиттям. Вертикальне злиття – об'єднання юридичних осіб, між якими існують чи можуть існувати правовідносини продавця і покупця. Під конгломеративним злиттям розуміється об'єднання компаній, які не є ні конкурентами, ні партнерами (покупцями, продавцями). Злиття є дружнім, коли воно відбувається на підставі спільного волевиявлення та вигоди від об'єднання [12]. Спільне ж волевиявлення можна трактувати так, як зазначає Рудик Н.Б.: "...що дружнє поглинання називають злиттям, за якого умови договору між групами менеджерів двох компаній узгоджуються в переговорному процесі, і вже після цього такий договір надходить на обговорення до загальних зборів акціонерів компаній – учасниць злиття" [13, с. 8–9].

Керуючись зарубіжним досвідом В. Гошовський наголошує на таких видах злиття, як:

1) статутне злиття, за якого об'єднуються статутні фонди двох корпорацій. У деяких наукових працях цей вид злиття називається злиттям форм, тобто об'єднанням, внаслідок якого товариства, що злилися, припиняють самостійне існування як юридичні особи і платники податків;

2) підлегле злиття, за якого цільова компанія стає дочірньою або частиною дочірнього підприємства материнської компанії. Цей вид злиття належить до найпоширеніших видів інтеграції і в російській науковій школі називається злиттям активів. Існує також визначення злиття активів – це об'єднання з передачею як внеску до статутного фонду прав контролю над товариствами, що об'єднуються, і збереженням діяльності й організаційно-правової форми останніх;

3) зворотне підлегле злиття, за якого дочірня компанія ініціатора злиття вливається в ціль. Процес, внаслідок якого відбувається об'єднання двох компаній і утворення нової, називається консолідацією. Результатом консолідації є виключення з переліку підприємств двох компаній, які виявили бажання об'єднатися, та реєстрація нової юридичної особи, яка утворилася шляхом їх об'єднання [3].

Однак не всі види злиття, зазначені В. Гошовським, мають відношення до приєднання, оскільки як статутне, так і зворотне підлегле злиття передбачає припинення самостійного існування підприємств, що злилися. Натомість підлегле злиття, як злиття трактувати не можна, оскільки за такого виду припиняє самостійне існування тільки цільова компанія, без материнської, що є свідченням приєднання. Доказом цього є твердження Н.В. Щербакової [14] про те, що відмінними ознаками злиття є: створення однієї нової господарської організації; припинення усіх суб'єктів реорганізації – господарських організацій; кількість суб'єктів, що припиняють діяльність, повинно бути не менше двох. Приєднанню притаманно: продовження в особі вже існуючої господарської організації діяльності організацій, що припинилися; припинення господарської організації (організацій), що приєдналася, як суб'єкта господарювання; кількість суб'єктів, що припиняється, – один або більше.

З огляду на аналіз вітчизняного законодавства, чіткого визначення «злиття» та «приєднання» не існує. Щодо зазначених термінів, то існують різні їх трактування (табл. 1), хоча в переважній більшості законодавчо-нормативних актів вважається, що злиття та приєднання є способами реорганізації різних суб'єктів.

Враховуючи зазначене у табл. 1 і трактуючи приєднання як шлях поєднання окремих підприємств та/або видів їх діяльності в одне підприємство, слід враховувати, що таке поєднання, як об'єднання підприємств та/або видів їх господарської діяльності не буде вважатись таким об'єднанням, якщо об'єднання підприємств та/або видів їх господарської діяльності контролюється тією самою стороною (сторонами) до і після поєднання і цей контроль не є тимчасовим [9].

Злиття та приєднання залежно від їх об'єкта можуть мати спільні та відмінні ознаки. Щодо акціонерних товариств злиття та приєднання характеризується так (табл. 2).

Щодо процедури злиття та приєднання, то згідно з законом України «Про акціонерні товариства» [4], вона є однаковою і передбачає здійснення таких послідовних дій:

1) прийняття загальними зборами кожного акціонерного товариства (далі – АТ), що бере участь у злитті/приєднанні, рішення про припинення АТ шляхом злиття/приєднання, про створення комісії з припинення АТ, а також про обрання персонального складу комісії з припинення;

2) задоволення вимог кредиторів, заявлених до АТ;

Визначення злиття та приєднання відповідно до чинного законодавства

№ з/п	Термін	Характеристика	Джерело
1	злиття та приєднання	як спосіб реорганізації	Науково-практичний коментар закону України «Про акціонерні товариства» [2, с. 240]
2	злиття та приєднання	як шлях припинення акціонерного товариства	
3	злиття	як шлях створення нового акціонерного товариства	
4	приєднання	як шлях поєднання окремих підприємств та/або видів їх діяльності в одне підприємство з метою одержання доходів, зниження витрат або отримання економічних вигод у інший спосіб	Наказ Міністерства фінансів України «Про затвердження Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 19 [9]
5	злиття платника податків	передання його активів до статутних фондів інших платників податків, внаслідок якого відбувається ліквідація юридичного статусу платника податків, який зливається з іншими	Закон України «Про порядок погашення зобов'язань платників податків перед бюджетами та державними цільовими фондами [6]

Таблиця 2

Порівняльна характеристика злиття та приєднання акціонерних товариств*

№ з/п	Ознака	Злиття	Приєднання
1	2	3	4
1	момент завершення способу реорганізації акціонерних товариств	з дати внесення до єдиного державного реєстру запису про припинення акціонерного товариства та про реєстрацію підприємницького товариства- правонаступника (товариств- правонаступників)	з дати внесення запису до Єдиного державного реєстру юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців про припинення такого акціонерного товариства
2	процедура злиття/приєднання акціонерних товариств	однакова	
3	питання, що виносяться на затвердження Загальними зборами кожного акціонерного товариства	про припинення товариства шляхом злиття, про затвердження договору про злиття та передавального акта	про приєднання, про затвердження договору про приєднання та передавального акта
4	дії щодо статуту акціонерних товариств	статут товариства, створюваного в результаті злиття, затверджується Загальними зборами кожного акціонерного товариства – учасника злиття	рішення про внесення змін до статуту ухвалюють спільні загальні збори акціонерів товариств
5	товариство, акції якого не підлягають конвертації	товариств, що припиняються внаслідок злиття, які викуплено товариством-емітентом або власником	товариства, що приєднується, які були викуплені цим товариством
		яких є товариство, що бере участь у злитті разом з товариством-емітентом	або власником яких є товариство, до якого здійснюється приєднання, або власником яких є інше товариство, що приєднується; товариства, до якого здійснюється приєднання, власником яких було товариство, що приєднується
6	дії щодо акцій, які не підлягають конвертації	анулювання в порядку, встановленому Державною комісією з цінних паперів та фондового ринку	

*Складено автором на основі закону України «Про акціонерні товариства» [4].

3) реалізація акціонерами АТ права вимоги обов'язкового викупу належних їм цінних паперів АТ в порядку, передбаченому статтями 66, 67 закону України «Про акціонерні товариства»;

4) складення комісією з припинення товариства передавального акта;

5) прийняття наглядовою радою кожного АТ, що бере участь у злитті/приєднанні, рішення про затвердження проекту статуту АТ, створюваного в результаті злиття акціонерних товариств/внесення змін до статуту суб'єкта господарювання, до якого приєднується інший суб'єкт господарювання, про затвердження проекту договору про злиття/приєднання акціонерних товариств, про затвердження пояснень до умов

договору про злиття/приєднання, про схвалення передавального акта, підготовленого комісією з припинення товариства, а також про затвердження умов конвертації акцій товариства, що припиняється, в акції товариства, створюваного в результаті злиття акціонерних товариств/товариства, до якого приєднується суб'єкт господарювання, що припиняє свою діяльність;

6) отримання наглядовою радою АТ висновку незалежного експерта щодо умов договору про злиття/приєднання акціонерних товариств;

7) прийняття загальними зборами кожного товариства, що бере участь у злитті/приєднанні, рішення про затвердження передавального акта, про затвердження договору про злиття/приєднання акціонерних товариств, про затвердження статуту АТ, а також про обрання уповноважених осіб АТ на здійснення подальших дій щодо припинення АТ шляхом злиття/приєднання;

8) подання уповноваженими особами акціонерних товариств, що беруть участь у злитті/приєднанні, заяви та усіх необхідних документів на реєстрацію випуску акцій до Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку;

9) реєстрація Державною комісією з цінних паперів та фондового ринку випуску акцій та видача тимчасового свідоцтва про реєстрацію випуску акцій;

10) присвоєння акціям міжнародного ідентифікаційного номера цінних паперів;

11) укладення з депозитарієм договору про обслуговування емісії акцій;

12) обмін акцій товариства, створюваного в результаті злиття, на акції товариств, що припиняються/обмін акцій товариства, до якого приєднується АТ (товариства), на акції приєднаного товариств (товариства), що припиняються;

13) затвердження результатів розміщення (обміну) акцій уповноваженими особами акціонерних товариств, що беруть участь у злитті/приєднанні;

14) державна реєстрація статуту АТ, створюваного в результаті злиття, статуту АТ, до якого приєднано інше товариство в органах державної реєстрації;

15) подання Державній комісії з цінних паперів та фондового ринку звіту про результати розміщення (обміну) акцій;

16) реєстрація Державною комісією з цінних паперів та фондового ринку звіту про результати розміщення (обміну) акцій та скасування Державною комісією з цінних паперів та фондового ринку реєстрації випуску акцій товариств, що припинилися;

17) державна реєстрація припинення акціонерних товариств, що припинилися шляхом злиття/приєднання;

18) отримання свідоцтва про державну реєстрацію випуску акцій товариства, створюваного в результаті злиття.

Однак з врахуванням вищезазначеної послідовності на практиці, зокрема щодо злиття, практиками-юристами [12] пропонується така послідовність дій:

1) підготовка – це не обов'язковий етап, але практика свідчить, що він є важливим і може надати переваги за подальшої реалізації транзакції, особливо це стосується продавця. Дедалі частіше продавці на цій стадії самостійно замовляють проведення перевірки об'єкта (due diligence), що планується до продажу, зокрема юридичну документальну перевірку (legal due diligence). Це надає можливість до розкриття інформації покупцеві вивчити усі недоліки об'єкта та виправити їх. Крім того, на цій стадії продавець визначає, в якому обсязі продаватиметься актив, якщо частково, то як його відокремити, чи потрібно змінювати в межах своєї групи власника для оптимізації фінансових потоків, чи передає продавець одночасно з активом інтелектуальну власність, дозволи та узгодження, отримані на нього. Для покупця ця стадія не дуже важлива, проте і йому доводиться визначати, який саме об'єкт його цікавить, при цьому покупці поділяються на тих, хто придбає об'єкт з метою вкладення коштів, для такого інвестора визначальним чинником є ціна об'єкта та можливість її збільшення. Інша категорія інвесторів – це ті, що купують об'єкт для його подальшої інтеграції у свій існуючий бізнес, для них важливішими є специфічні характеристики об'єкта, що нададуть можливість його об'єднання з існуючими активами покупця;

2) переддоговірний етап – цей етап є найважливішим для сторін, саме він визначає майбутню схему транзакції, саме на ньому сторони узгоджують усі істотні умови договорів, порядок оплати та передачі активу, взаємні гарантії, завірення, на ньому також проводиться перевірка активу радниками покупця (due diligence). Найчастіше першим документом, який підписується сторонами, є договір про конфіденційність, основною метою якого є визначення порядку передачі інформації про об'єкт покупцю та відповідальності покупця за розголошення такої інформації. Вже після цього покупець може отримати невеликий обсяг основної документації щодо об'єкта, наприклад, частину його звітності, документацію на нерухомість, виробничі потужності тощо. Якщо зацікавленість сторін стосовно транзакції лишається, сторони узгоджують та підписують попередній договір, що має містити найважливіші істотні умови основного договору, зокрема, доцільно визначити сам об'єкт, який придбується, його ціну та термін укладення основного договору. Крім того, існує практика обговорення та узгодження сторонами основних гарантій, завірень продавця щодо прав

на основні активи, розміру заборгованості, наявності чи відсутності судових справ, інших обставин, що мають істотне значення для покупця. Також у попередньому договорі сторони визначають порядок та терміни проведення перевірки (due diligence), вплив її результату на вартість об'єкта та можливості покупця відмовитись від правочину. При цьому слід окремо зазначити, що підготовча перевірка, проведена продавцем, істотно спрощує та скорочує термін перевірки на цьому етапі, а, як наслідок, зменшує витрати на неї. Крім того, усі недоліки, визначені радниками покупця, є підставою для зменшення вартості об'єкта на розмір витрат для їх усунення, що стає ще одним аргументом для проведення продавцем попередньої перевірки та усунення таких недоліків самостійно.

Обсяг документальної юридичної перевірки (legal due diligence) передусім залежить від виду основного договору. Наприклад, у разі купівлі об'єкта нерухомості основний акцент робиться на перевірці прав продавця на неї, тоді як у разі купівлі корпоративних прав слід також перевіряти порядок створення та діяльності товариства, порядок набуття продавцем корпоративних прав, крім того, має важливе значення, чи був цей об'єкт приватизований чи ні. З-поміж основних напрямів перевірки можна виділити такі: історія приватизації або створення товариства, його правовий (корпоративний) статус, акції, частки та цінні папери, право власності або користування нерухомістю, судові процеси щодо товариства чи його активів, додержання екологічного законодавства та законодавства про працю. Саме результати перевірки остаточно визначають ціну об'єкта та схему транзакції;

3) укладення основного договору – як наголошувалося, за своєю правовою природою основним договором у таких транзакціях є звичайні, передбачені цивільним законодавством договори щодо відчуження, наприклад, корпоративних прав або нерухомості, але, як свідчить практика, ці договори, крім істотних умов, передбачених для такого виду договору законодавством, містять велику кількість інших положень, що вже стали традиційними. Так, продавець обов'язково дає низку гарантій, завірень, зокрема, щодо дійсності усієї інформації, наданої під час перевірки, відсутності будь-яких прав третіх осіб стосовно об'єкта, розміру заборгованості тощо. Існує практика гарантування покупцем, що грошові кошти, необхідні для розрахунку, не отримані злочинним шляхом і не підпадають під законодавство про «відмивання брудних грошей», особливо це важливо для іноземних інвесторів;

4) закриття – найскладнішим для цього етапу є вибір саме такої схеми, яка б захищала інтереси усіх сторін і позбавляла їх побоювання, що після виконання зобов'язань інша сторона може відмовитись від виконання своїх. Ускладнюється все тим, що, крім проведення оплати та переоформлення права власності, такі правочини супроводжуються зміною установчих документів та органів управління товариства, що потребує часу і не може бути зроблено одночасно з підписанням договору. У такій ситуації існує практика використання акредитива, який забезпечує проведення платежу незалежно від дій покупця проти передбачених договором документів.

Загалом при порівнянні вимог вітчизняного законодавства до процедури злиття та приєднання з рекомендованою схемою реалізації цієї послідовності на практиці, то можна зробити такі висновки:

– у чинному законодавстві України не передбачено проведення підготовчого етапу, на якому підприємство здійснює юридично документальну перевірку і обирає об'єкт для злиття чи приєднання. Це можна обґрунтувати тим, що на цьому етапі підприємства – майбутні учасники злиття та приєднання не взаємодіють в правовому полі реорганізації і тому регулювати їх взаємовідносини не має підстав;

– переддоговірному етапу передують прийняття загальними зборами акціонерного товариства рішення про злиття чи приєднання;

– переддоговірний етап враховує підписання договору про конфіденційність попереднього договору, що не передбачено у послідовності злиття та приєднання відповідно до закону України «Про акціонерні товариства», хоча підписання таких договорів забезпечує гарантії для учасників злиття чи приєднання у подальших діях щодо реорганізації підприємств;

– етапу щодо укладання основного договору відповідно до закону України «Про акціонерні товариства» передують такі дії, як: задоволення вимог кредиторів, заявлених до акціонерного товариства, відповідно до ст. 89 закону України «Про акціонерні товариства»; реалізація акціонерами товариства права вимоги обов'язкового викупу належних їм цінних паперів акціонерного товариства в порядку, передбаченому статтями 66, 67 закону України «Про акціонерні товариства»; складення комісією з припинення товариства передавального акта; прийняття наглядовою радою кожного акціонерного товариства, що бере участь у злитті, рішення про затвердження проекту статуту акціонерного товариства, створюваного в результаті злиття акціонерних товариств, про затвердження проекту договору про злиття акціонерних товариств, про затвердження пояснень до умов договору про злиття, про схвалення передавального акта, підготовленого комісією з припинення товариства, а також про затвердження умов конвертації акцій товариства, що припиняється, в акції товариства, створюваного в результаті злиття акціонерних товариств; отримання наглядовою радою акціонерного товариства висновку незалежного експерта щодо умов договору про злиття акціонерних товариств;

– завершальний етап щодо закриття фактично враховує дії 7-18 відповідно до закону України «Про акціонерні товариства», які повніше розкривають питання щодо переоформлення прав власності, зміни

установчих документів та органів управління товариством. Однак в послідовності відповідно до закону України «Про акціонерні товариства» не відображено механізму проведення оплати.

Щодо кількісної та якісної характеристики злиття, то відповідно до інформації, поданої на офіційному сайті АМКУ [10] щодо прийняття рішень АМКУ про надання дозволів на концентрацію за 2008–2009 рр. та станом на 20.10.2010 р., тільки на деяких ринках час від часу виникають злиття та приєднання (табл. 3), на більшості ж ринків за аналізований період відслідковувалось одне приєднання чи злиття. Так, у 2008 р. спостерігались по одному випадку надання дозволів на приєднання на таких ринках, як реалізації пального; надання деревообробних послуг; приймання, зберігання, освіження та відпуску матеріальних цінностей державного резерву та надання послуг зберігання; кабельного телебачення; виробництва меблів; у 2009 р. – приладобудування; агентування суден та експедування вантажів; харчових продуктів; банківських послуг; видобутку, випуску та реалізації мінеральної лікувально-столової води; надання послуг морських торговельних портів; у 2010 р. – спорту; надання охоронних послуг; виробництва та продажу інструментів; в оборонному комплексі тощо. Крім того, масштабнішими були приєднання на таких ринках, як ринок хлібопродуктів (6 випадків надання дозволів на приєднання у 2009 р.) та ринок сільськогосподарської продукції (7 випадків надання дозволів на приєднання у 2008 р.). Щодо злиття, то один випадок надання дозволу на злиття спостерігався на ринку мобільного зв'язку у 2010 р., та два випадки – в житлово-комунальному господарстві у 2009 р.

Таблиця 3

Кількісна та якісна характеристика злиття та приєднання в Україні за 2008–2010 рр.*

№ з/п	Кількість наданих дозволів на злиття/приєднання	2008 р.	2009 р.	Станом на 20.10.2010 р.
1	Злиття	1	2	2
	в т.ч. за участі міжнародних компаній	1	0	1
2	Приєднання	23	14	8
	в т.ч. за участі міжнародних компаній	1	1	2
	на ринку сільськогосподарської продукції	7	4	0
	на ринку нерухомості	2	0	1
	в житлово-комунальному господарстві	1	0	1
	на ринку здійснення будівельно-монтажних робіт	1	1	0
	на ринку електроенергії	0	1	1

*Складено автором відповідно до інформації, поданої на офіційному сайті АМКУ [10], щодо прийняття рішень АМКУ про надання дозволів на концентрацію за 2008–2009 рр. та станом на 20.10.2010 р.

Наведена вище кількісна та якісна характеристики злиття та приєднання дадуть можливість зробити висновок, що в Україні здебільшого здійснюються великомасштабні приєднання, на здійснення яких потрібно отримувати дозвіл в АМКУ. Участь міжнародного капіталу є незначною, а щодо самих ринків, то приєднання здійснюються на ринках, які характеризуються достатньо роздрібною структурою, а саме: ринок сільськогосподарської продукції, здійснення будівельно-монтажних робіт, та на ринках, які не належать до цілковито конкурентних ринків – в електроенергетиці та здійсненні житлових ремонтно-експлуатаційних робіт в житлово-комунальному господарстві. Зазначене свідчить про посилення ринкового становища учасників приєднання на більшості ринків, хоча за результатами аналізу надання дозволів АМКУ на приєднання та злиття, виявлено, що більшість учасників приєднання спрощують завдяки приєднанню відносини зі своїми постачальниками чи споживачами (вертикальні приєднання), об'єднуються з конкурентами і в такий спосіб усувають конкурентну боротьбу між собою (горизонтальні приєднання), диверсифікують види діяльності тощо. Так, метою приєднання ТОВ “Трест “Запоріжбуд”: до ВАТ “Будівельно-монтажне управління “Запоріжстальбуд-1:” [1] було розширення спектра будівельно-монтажних послуг на регіональному ринку промислового та цивільного будівництва; раціональне використання інтелектуального та технічного потенціалу ВАТ “БМУ “Запоріжстальбуд-1:”; уніфікація роботи інженерно-технічних служб товариства. Метою приєднання державного підприємства “Укренергоєфективність” до НАЕК “Енергоатом”: [8; 1] було створення на основі ДП «Укренергоєфективність» відокремленого підрозділу, основним завданням якого буде виконання робіт приладобудівного конструкторсько-технологічного характеру для потреб атомних електростанцій, оскільки ДП «Укренергоєфективність» – це багатопрофільне підприємство, яке спеціалізується на енергоаудиті та розробці заходів з підвищення ефективності енергетичного циклу та екологічних показників промислових об'єктів, автоматизації диспетчерсько-технологічного управління енергосистемами, розробці енергоощадних проектів тощо.

Більшість із здійснених в Україні злиттів та приєднань не знайшли спротиву з боку трудових колективів. Однак залежно від майбутнього розвитку приєднаних підприємств і, зокрема від політики щодо змін у штаті працівників, їх кількості, визначатимуться труднощі у реорганізації. Так, на прикладі приєднання

ДП «Завод «Арсенал»» до КПСП «Арсенал» відслідковуються істотні протести трудового колективу [11], зокрема трудовий колектив не був завчасно (за три місяці) повідомлений про заплановану реорганізацію і скорочення працівників з 2,5 тис. до 300 осіб. Хоча таке приєднання мало б збільшити загальний обсяг замовлень щодо виконання завдань космічної галузі, запровадити виробництво товарів цивільного призначення, однак трудовий колектив не погоджувався із такою реорганізацією, на доцільності якої наполягало Національне космічне агентство України.

Загалом відомості про широкомасштабні злиття та приєднання можливо прослідкувати, аналізуючи роботу АМКУ щодо надання дозволів на злиття та приєднання (табл. 4).

Таблиця 4

Характеристика кількості наданих АМКУ дозволів на концентрацію суб'єктів господарювання за 2005–2009 рр.*

Кількість дозволів	Роки					Усього
	2005	2006	2007	2008	2009	
наданих на злиття	31	20	13	26	1	91
наданих на усі види концентрації	359	507	719	815	480	2880
абсолютна зміна кількості дозволів, наданих на усі види концентрації	-	148	212	96	-335	-
абсолютна зміна кількості дозволів, наданих на злиття	-	-11	-7	13	-25	-
відносна частка дозволів, наданих на злиття, у загальній кількості дозволів, наданих на усі види концентрації	0,086	0,039	0,018	0,032	0,002	0,032

*Складено автором за Звітом АМКУ за 2009 р. [10].

Зважаючи на викладене, можна зробити висновок, що АМКУ, наводячи статистику надання дозволів, не розмежовує надання дозволів на злиття від надання дозволів на приєднання, що найшвидше за все викликано визначенням у законі України «Про захист економічної конкуренції» [5] як одного з видів концентрації – злиття суб'єктів господарювання або приєднання одного суб'єкта господарювання до іншого. Натомість аналізуючи дані, наведені у табл. 4, можна зазначити, що з 2005 до 2009 року істотно знизилась частка наданих на злиття дозволів у загальній кількості наданих дозволів на концентрацію, попри це остання за 2009 рік істотно знизилась, порівняно з позитивною динамікою за період 2005–2008 рр. Такий стан справ дещо суперечить кількісній характеристиці злиття та приєднання відповідно до інформації, поданої на офіційному сайті АМКУ [10] щодо прийняття рішень АМКУ про надання дозволів на концентрацію (табл. 3). Вказані розбіжності в наведенні АМКУ інформації про надання дозволів на злиття та приєднання, розміщеної на офіційному сайті АМКУ, підтверджує вищезазначену тезу про необхідність розмежування понять злиття та приєднання, зокрема щодо наведення статистичних даних, оскільки розбіжності в поглядах щодо злиття та приєднання породжують труднощі у виявленні масштабів злиття та приєднання в національній економіці.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Досліджуючи особливості участі суб'єктів господарювання в злитті та приєднанні, з'ясовано, що у законодавстві знайшли своє відображення терміни як злиття, так і приєднання, однак термін поглинання, який широко застосовується за кордоном, не трактується в чинному законодавстві в жоден спосіб, хоча поглинанням можна вважати приєднання суб'єктів господарювання. Загалом злиття і приєднання вважаються способами припинення акціонерних товариств, способами реорганізації, натомість через злиття акціонерні товариства можуть створюватись, а через приєднання – ні. За результатами порівняльної характеристики злиття та приєднання виявлено, що момент завершення злиття та приєднання пов'язується з датою в реєстрі запису в разі злиття – припинення і реєстрація правонаступника, у разі приєднання – припинення юридичної особи. Процедура здійснення злиття та приєднання є однаковою, лише у разі злиття статут новостворюваного підприємства затверджується Загальними зборами кожного акціонерного товариства, а у разі приєднання – вносяться зміни до статуту за рішенням спільних Загальних зборів акціонерних товариств. Хоча в послідовності здійснення злиття та приєднання необхідно було б передбачити підписання договору про конфіденційність та попереднього договору, механізм оплати між учасниками реорганізації, що повинно знайти своє відображення в законі України «Про акціонерні товариства».

За результатами кількісної та якісної характеристики злиття та приєднання виявлено переважне домінування на ринках процесів приєднання, а не злиття, що зумовлено відсутністю на ринках партнерів щодо злиття, оскільки внаслідок участі у такій формі реорганізації існуючі підприємства припиняють свою діяльність, а натомість створюють нове підприємство. Участь у приєднанні дає можливість одному з учасників розширити свою управлінську структуру і посилити своє ринкове становище завдяки використанню потенціалу приєданого підприємства, причому зберігається склад як постачальників, так і

споживачів підприємства, яке не змінило свою назву. Натомість за умов злиття новоутворене підприємство повинно завойовувати довіру споживачів, які можуть бути не проінформовані про зміни. Досліджуючи кількісні зміни злиття та приєднання, постає потреба чіткого розмежування приєднання від злиття, хоча вони і вважаються одним із видів економічної концентрації. Тому АМКУ слід розмежовувати у статистичній звітності ці два види реорганізації, оскільки змішування даних не дає можливості виявити тенденції розвитку процесів злиття та приєднання в Україні, аналізу яких, поряд з іншими видами концентрації, будуть присвячені майбутні дослідження.

1. Відомості щодо приєднання// Режим доступу: www.epravda.com.ua/news/4b433a34bb35e. 2. Вінник О.М. Науково-практичний коментар закону України «Про акціонерні товариства». – К.: Юрінком Інтер, 2010. – 312 с. 3. Гошовський В. Відносини в корпоративному секторі: розвідка по-українському// Правовий тиждень. – № 40. – 2009// Режим доступу: smi.liga.net/publisher/46.html. 4. Закон України «Про акціонерні товариства» № 514-VI від 17.09.2008 р. // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2008. – № 50–51. – 384 с. 5. Закон України «Про захист економічної конкуренції» № 2210-III від 11.01.2001 р.//Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2001. – № 12. – С.64. 6. Закон України «Про порядок погашення зобов'язань платників податків перед бюджетами та державними цільовими фондами» № 2181-III від 21.12.2000 р. // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2001. – № 10. – С.44. 7. Иванов Ю.В. Слияния, поглощения и разделение компаний: стратегия и тактика трансформации бизнеса. – М.: Альпина Паблишер, 2001. – 244 с. 8. Мінпаливенерго: ДП "Укренергоектективність" стане підрозділом "Енергоатом"// Режим доступу: news.yurist-online.com/news/kmi/1111. 9). Наказ Міністерства фінансів України «Про затвердження Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 19» № 163 від 07.07.99// Правовая серия «Инфодиск» законодательство Украины, 2010. 10. Офіційний сайт АМКУ // Режим доступу: www.amcu.gov.ua. 11. Полетаєв В. Право на працю. І правду // Профспілкові вісті, 2009. – № 29 // Режим доступу: www.profkom.nline.net/visti/pdf/visti-2009-29.pdf. 12. Процеси М&А в Україні // Правовий тиждень. – №27. – 2008// Режим доступу: www.legalweekly.com.ua/article/?uid=515. 13. Рудык Н.Б. Конгломеративные слияния и поглощения: Книга о пользе и вреде непрофильных активов: учеб.-практ. пособие. – М.: Дело, 2005. – 224 с. 14. Щербакова Н. В. Правове регулювання злиття та приєднання господарських товариств : дис... канд. екон. наук: 12.00.04 – 2006 // Режим доступу: www.lib.ua-ru.net/diss/coNet/337749.html.

УДК 339.182

Т.В. Наконечна

Національний університет “Львівська політехніка”

РЕСУРСНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЛОГІСТИЧНОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ СПОЖИВАЧА

© Наконечна Т.В., 2010

Висвітлено поняття «логістичного обслуговування споживача», показано роль процесу обслуговування споживача в контексті підвищення конкурентоспроможності промислового підприємства на ринку склопрозорих конструкцій, а також описано ресурси, які необхідні для забезпечення процесу якісного обслуговування споживача, показано проблеми, які необхідно вирішити підприємству для забезпечення оптимального процесу обслуговування споживача.

Ключові слова: споживач, обслуговування, ринок, логістика, ресурс, корисність, вікна, якість.

The concept of «maintenance of user» is reflected, the role of process of maintenance of user is rotined in the context of increase of competitiveness of industrial enterprise at the market of constructions, and also resources which are needed for providing of process of high-quality maintenance of user are described, problems which must be decided an enterprise for providing of process of maintenance of user are rotined.

Keywords: user, service, market, logistic, resource, utility, windows, quality.

Постановка проблеми. Створення стійких конкурентних переваг національної економіки можливе тільки тоді, коли кожне з виробничих підприємств підвищить свій рівень конкурентоспроможності за допомогою впровадження у свою діяльність нових принципів маркетингу і логістики, оскільки практика неодноразово